

Trollhättans Stad

Miljömål Trollhättan

Lokal tillämpning av de nationella miljömålen

Underlag för prioriteringar av det fortsatta miljömålsarbetet 2006-2010, sept 2005

Antaget av KS 2006-02-22

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Miljömål	4
Åtgärder.....	4
1. Inledning	6
Prioritera målformuleringar eller åtgärder?	6
2. Angelägna miljömål	7
Tankar kring lokala mål ur "Våra förutsättningar".....	8
3. Angelägna åtgärder	8
Kommunen som aktör	9
Tre nationella åtgärdsstrategier	9
Kommentarer till åtgärdssammanställningen.....	10
Argumenten.....	11
Grupp 0 - Målövergripande åtgärder	12
Grupp 1 - Effektivare energianvändning och transporter	14
Grupp 2 - Giftfria och resurssnåla kretslopp	16
Grupp 3 - Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö	18

Förord

Vid Miljömålsseminariet den 27 maj 2005 presenterade arbetsgruppen rapporten "Miljömål Trollhättan – Lokal tillämpning av de nationella miljömålen, Våra förutsättningar, maj 2005". Den var en första redovisning av KF:s uppdrag i MRP att ta fram en lokal tillämpning av de nationella miljömålen. Där redovisas för varje miljömål det lokala miljötilståndet samt pågående och möjliga förbättringsåtgärder.

Vid den efterföljande diskussionen i Ledningsgruppen för planeringsfrågor fick arbetsgruppen i uppdrag att till ledningsgruppen i september göra ett sammandrag ("hopkok"), sortering av framtida åtgärder så att det blir lättare få en överblick och kunna diskutera prioritering av åtgärder i den fortsatta politiska processen.

Detta dokument "Miljömål Trollhättan – Underlag för prioriteringar av det fortsatta miljömålsarbetet 2006-2010, sept 2005" är ett försök till ett sådant sammandrag. Arbetsgruppen har arbetat med bedömningar av dels angelägna miljömål för Trollhättan och dels åtgärder för att nå mot miljömålen och förhoppningsvis ha fler "gröna gubbar" vid en framtida utvärdering år 2010.

Materialet överlämnas härmed till den fortsatta politiska processen.

Kommunstyrelsens förvaltning, Hållbart samhälle

Karin Thorsenius

Chef Hållbart Samhälle

Daniela Kolar

Planarkitekt

Rose-Mari Sandstedt

Agenda 21 - samordnare

Miljöförvaltningen

Håkan Falck

Miljöchef

Sammanfattning

Miljömål

Ledningsgruppen har efterfrågat en prioritering av de 15 miljömålen för Trollhättan. Egentligen är detta omöjligt. Samtliga miljömål är viktiga och angelägna, ofta av olika anledningar, men tjänstemannagruppen har dock gjort ett försök att bedöma vilka miljömål vi anser det mest angeläget för Staden att engagera sig i och vilka som är minst angelägna.

De sex miljömål som arbetsgruppen ser som särskilt angelägna är:

1. Begränsad klimatpåverkan, 4. Giffri miljö, 7. Ingen övergödning,
12. Levande skogar, 13. Rikt odlingslandskap och 15. God bebyggd miljö

De tre miljömål som arbetsgruppen ser som minst angelägna är:

5. Skyddande ozonskikt, 6. Säker strålmiljö och 9. Grundvatten av god kvalitet.

Bland åtgärder som behöver övervägas vid den fortsatta politiska prioriteringen finns, utöver vad som anges under Åtgärder, också i vad mån vi ska formulera egna lokala miljömål för något eller några av de nationella målen samt metoder och resurser för uppföljningen av dem.

Åtgärder

Redovisningen av åtgärder och verksamheter som tjänstemannagruppen anser särskilt angelägna för Trollhättans Stad att fortsätta med, utveckla eller påbörja är uppdelad i fyra grupper

- Grupp 0 Målövergripande åtgärder
- Grupp 1 Effektivare energianvändning och transporter
- Grupp 2 Giffria och resurssnåla kretslopp
- Grupp 3 Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö

Indelningen i grupperna 1, 2 och 3 är i enlighet med de nationella åtgärdsstrategierna som formulerats på centralt håll och vi har sett det som en fördel att strukturera vårt arbete på samma sätt.

I grupp 0, Målövergripande åtgärder, har Staden ett särskilt ansvar och de verkar övergripande för alla miljömål. Här finns åtgärder som Staden har stor rådighet över och kan bli betydligt vassare i miljöhänseende:

- Dialog och information – där Agenda 21, myndighetsutövningen och undervisningen i skolan har en särställning.
- Upphandling – där vi kan vara en ledande marknadsaktör och ställa ökade miljökrav.
- Verksamhetsutveckling – där vi kan styra våra verksamheter i rätt riktning mot miljömålen.
- Samhällsplanering – där vi har en tung roll i samhället och kan öka miljöprofileringen.

I grupp 1, Effektivare energianvändning och transporter, har vi det relativt väl förspänt. Vi har hunnit långt i energifrågan men behöver ta krafttag när det gäller transporter:

- Övergripande insatser – där ett samlat grepp kring transportfrågorna och revidering av energiplanen är särskilt angelägna.
- Information och påverkan – där vi bör fortsätta med och utveckla biogasfordon, mobilitetsinformation, bioenergi och det regionala infrastruktur- och kollektivtrafikarbetet.
- Samhällsbyggnad och infrastruktur – där våra egna utbyggnadsåtgärder ger förutsättningar för andra att agera miljöanpassat.
- Stadens transport- och energiåtgärder – där vi i våra egna verksamheter har alla möjligheter och full rådighet att agera miljöinriktat.

I grupp 2, Giffria och resurssnåla kretslopp, finns viktiga frågor där Staden är en nyckelaktör:

- Kemikalier – där vi kan göra mycket inom våra egna verksamheter samt påverka övriga genom tillsyn och information
- Avlopp – där vi kan förbättra avloppsreningsverket och ledningar samt ställa krav på förbättringar av enskilda avlopp.
- Avfall och återvinning – där information, service samt åtgärder inom TRAAB har en särställning
- Förorenade områden – där vi kan verka för att fler förorenade områden åtgärdas
- Inomhusmiljö – där radonfrågor och ventilationskontroll är särskilt viktiga

I grupp 3, Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö, behandlas natur-, kultur-, rekreations- och markfrågorna. Här ligger vi kanske sämst till, men kan göra mycket för att förbättra situationen med tilltalande och synliga resultat:

- Naturmiljö, generella åtgärder – där översynen av Naturvårdsplanen har den tyngsta rollen och möjligheterna till samverkan och dialog med andra är stor.
- Naturmiljö, särskilt skyddsvärda områden – där bildande av naturreservat, biotopskydd/-naturvårdsavtal samt skötselåtgärder ligger helt inom Stadens ansvar.
- Stadens markinnehav – där vi verkligen kan agera förebild med hanteringen av vår egen mark.
- Tätorternas grönområden – där vi når starka samband med folkhälsomålen och har stor rådighet genom vår egen mark
- Samhällsbyggnad – där dagvattenfrågan är särskilt angelägen
- Kulturmiljö – där en översyn av Kulturmiljöprogrammet har en särställning.

1. Inledning

Rapporten "Miljömål Trollhättan – Lokal tillämpning av de nationella miljömålen, Våra förutsättningar, maj 2005" (i fortsättningen kallad "Våra förutsättningar") presenterades vid miljömålsseminariet den 27 maj 2005. Där redovisas för varje miljömål det lokala miljötilståndet samt pågående och möjliga förbättringsåtgärder. Sammanställningen är med nödvändighet ganska omfattande och det kan vara svårt att få en överblick över vad som kan och bör göras.

Detta "Underlag för prioriteringar" sammanställer i ett mer överblickbart format vilka nationella miljömål, åtgärder och verksamheter som tjänstemannagruppen anser angelägna för Trollhättans Stad för att fortsätta med, utveckla eller påbörja.. Tillsammans ska de två dokumenten utgöra beslutsunderlag för politiska överväganden och prioriteringar inför verksamhetsuppdrag, Mål och resursplan samt budget för perioden 2006 till 2010.

De bedömningar av om vi når miljömålen ("gröna, gula och röda gubbar") som gjordes i "Våra förutsättningar" byggde på att pågående verksamheter skulle fortsätta och redan beslutade åtgärder skulle genomföras. Beroende på vilka beslut som fattas i kommande politiska process om det fortsatta miljöarbetet kan dessa bedömningar i framtiden justeras uppåt eller nedåt. Genomförs de föreslagna åtgärderna bör det medföra att situationen ljusnar för miljömålen jämfört med bedömningen våren 2005, men ingen garanti för "grön gubbe" överallt. Medverkan från andra aktörer behövs också. En viktig brasklapp är vidare att det presenterade urvalet av åtgärder inte är anpassat till nuvarande budget/resurser. I de flesta fall innebär åtgärdsförslagen en höjd ambitionsnivå jämfört med nuläget.

I dagsläget är det svårt att bedöma hur långt de föreslagna åtgärderna räcker för att nå miljömålen. Att ta reda på exakt hur stora insatser som behövs för "grön gubbe" vore värdefullt, men är nog nästan omöjligt och mycket resurskrävande. Istället bör det räcka med att kunskapen får öka successivt genom en fortlöpande utvärdering av miljötilståndet och angelägna åtgärder. Om något/några mål anses särskilt viktiga är det kanske bättre att lägga resurser på att ta fram fler effektiva åtgärder och eventuellt formulera lokalt anpassade och uppföljningsbara mål för just detta/dessa miljömål.

Prioritera målformuleringar eller åtgärder?

De grundläggande problem och utmaningar som Trollhättan står inför och som måste bemötas är desamma oavsett om man väljer att prioritera arbete med att ta fram lokala miljömål eller med åtgärder. Att gå "målvägen" har styrkan i en obruten linje med övrigt miljömålsarbete och bra kopplingar "uppåt" mot nationell och regional nivå. Att gå "åtgärdsvägen" är mer direkt handlingsorienterat mot verksamheten och kan bl.a. ge miljöledningsarbetet en välbehövad knuff framåt.

En modell är att välja en kombination där prioritering av åtgärder står i centrum och där en lokal prioritering av vissa miljömål med formulering av lokala mål används som ett verktyg bland flera för att göra arbetet tydligare. Det är också möjligt att enbart fokusera på att prioritera åtgärder.

Oavsett vilket val som görs gäller att miljömålsarbetet inte ersätter eller till fullo sammanfattar all pågående miljörelaterad verksamhet i Staden. Miljömålen och åtgärderna kan ses som minneshjälp och "checklistor" som kan passa bra att arbeta in i en kommunal miljörevision (samordnad med bokslutsarbetet) och motverka att viktiga problem faller mellan stolarna. Att aktivt verka för en bättre miljö ska inte vara ett separat projekt utan en naturlig del av alla verksamheter som speglas och följs upp i miljöledningssystemet.

2. Angelägna miljömål

Ledningsgruppen har efterfrågat en prioritering av de 15 miljömålen för Trollhättan. Egentligen är detta omöjligt. Alla miljömålen är mycket viktiga och angelägna, ofta av olika anledningar. Arbetsgruppen har dock gjort ett försök att bedöma vilka miljömål vi anser det mest angeläget för Staden att engagera sig i och vilka som är minst angelägna. Våra bedömningar är "spontana expertbedömningar" från 11 tjänstemän vid ett arbetsgruppsmöte. De viktigaste faktorerna som styr vårt urval är hur svår miljöproblematiken är och hur viktig Stadens verksamhet är för miljömålet.

Bilden som framträder av våra bedömningar är tämligen entydig och speglar väl den diskussion som förs i "Våra förutsättningar".

De sex miljömål som arbetsgruppen ser som **särskilt angelägna** för Trollhättans Stad är:

1. Begränsad klimatpåverkan
4. Giftfri miljö
7. Ingen övergödning
12. Levande skogar
13. Rikt odlingslandskap
15. God bebyggd miljö

De tre miljömål som arbetsgruppen ser som *minst angelägna* är:

5. Skyddande ozonskikt,
6. Säker strålmiljö
9. Grundvatten av god kvalitet.

Vissa miljömåls betydelse kan döljas bakom andra. Det gäller särskilt frågan om luftutsläpp från förbränning och i synnerhet från transporter. Den problematiken har effekter på en hel rad miljömål och prioriteras högt av hela arbetsgruppen. Av de två mål som i första hand representerar frågan, 1. Begränsad klimatpåverkan och 2. Ren luft, har dock bara Mål 1 lyfts fram som särskilt angeläget. Om inte Mål 1 hade funnits skulle Mål 2 istället bedömts som ett särskilt angeläget miljömål. Valet av "representant" bygger bl.a. på bedömningen att Mål 1 idag får mer uppmärksamhet och draghjälp av massmedia och att det därför är lättare att få förståelse för frågorna den vägen. Men det är fullt möjligt att istället lyfta fram Mål 2, som mer direkt handlar om vår lokala miljö och folkhälsa. Oavsett vilket mål som väljs som "frontfigur" ställs vi inför samma dilemma när det gäller vilka åtgärder som är angelägna.

Tankar kring lokala mål ur "Våra förutsättningar"

För de lokalt särskilt angelägna nationella miljömålen kan det ev. vara intressant att formulera lokala miljömål. Några första idéer till sådana formuleringar har kommit fram under arbetet med "Våra förutsättningar", men andra angelägna mål kan vara minst lika eller mer förtjänta av en lokal målformulering. Det kan också finnas alternativa formuleringar som bättre speglar Stadens ambitioner och intresse för de olika nationella miljömålen.

Det är mycket viktigt att lokala mål väljs och formuleras med omsorg och om önskemål om sådana åtgärder finns behöver möjligheterna gås igenom lite mer systematiskt. Målen måste också formuleras så att de är möjliga att följa upp och att vi ser till att vi har både resurser och metoder/verktyg för uppföljningsarbetet.

Ett enkelt och övergripande lokalt miljömål kan ju också vara verksamhetsorienterat – att genomföra de åtgärder som prioriteras och beslutas.

3. Angelägna åtgärder

Här redovisas inte *alla* miljörelaterade verksamheter som pågår eller som skulle kunna utföras. De som nämns är de verksamheter och åtgärder som arbetsgruppen sett som särskilt angelägna att fortsätta med, vidareutveckla eller påbörja. En snabb genomläsning ger vid handen att det inte finns särskilt många helt nya idéer. Många åtgärder är sådant som redan är planerat eller mer eller mindre "pågående". Vi har redan många förslag på bra åtgärder och det är genomförandet av dessa som behöver komma till stånd. Bland nya åtgärder märks framför allt de som handlar om samordning mellan olika funktioner i Stadens organisation för en enhetlig syn och gemensamma grepp. Bort med stupören!

Att genomföra de åtgärder som presenteras som mest angelägna (med fet resp. normal stil) kan ses som ett anständigt försök att axla ett tungt ansvar med en begränsad budget. Gör vi mer kan vi känna oss stolta över att kunna gå före med gott exempel och vara en god förebild. En sådan utveckling bidrar till den ekonomiska utvecklingen och tillväxten. Gör vi mindre skjuter vi en allt större miljöskuld framför oss och riskerar att förlora värden som aldrig kommer igen. Då tär vi också på resurser och möjligheter till en god livsmiljö, folkhälsa och välfärd för våra barn och barnbarn.

Det urval av åtgärder som presenteras nedan speglar väl de miljömål som bedömts vara särskilt angelägna för Trollhättan, men arbetsgruppen har inte enbart värderat utifrån dessa. Även för mindre angelägna miljömål bör man fortsätta med åtgärder som är nödvändiga för att miljötilståndet inte ska försämrans. Exempel på detta är pågående kalkningsverksamhet och kartläggning av radonförekomst. Det finns också åtgärder som är viktiga för flera miljömål utan att ha något avgörande inflytande på ett enskilt mål.

Kommunen som aktör

Regeringen har uttalat att kommunerna har det samlade ansvaret för att åstadkomma en god livsmiljö. Den politiska ledningen har en betydelsefull roll när det gäller att stimulera och driva på arbetet kring de lokala miljömålen. Kommunerna har en särskild viktig funktion i arbetet med att anpassa, utveckla och omsätta miljömålen på lokal nivå. Genom lokala åtgärdsprogram, myndighetsarbete genom bl. a. tillämpning av miljöbalken och plan- och bygglagen, åtgärder i den egna verksamheten och genom samhällsplanering bidrar kommunerna på ett konkret sätt med att förverkliga och uppnå miljömålen.

Regeringen diskuterar att rikta kommunala statsbidrag så att de samlat ger mest nytta i arbetet med att uppnå miljömålen och dess delmål.

Tre nationella åtgärdsstrategier

På centralt håll i miljömålsarbetet har konstaterats att många miljöproblem är intimt sammanflätade och att samma åtgärder därför kan ha goda effekter på flera miljömål samtidigt. Tre olika områden har identifierats:

1. Effektivare energianvändning och transporter
2. Giffria och resurssnåla kretslopp
3. Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö

Vi har sett det som en fördel att strukturera vårt arbete på samma sätt. Det ger oss också goda möjligheter att se kopplingar mellan nationella åtgärder och våra egna. De olika grupperna förklaras närmare under respektive rubrik.

Vi har dock kompletterat med en grupp 0, Målövergripande åtgärder, som tar upp åtgärder som verkar positivt på alla tre områdena. I den övergripande gruppen återfinns uppgifter för vilka det från nationellt håll framhålls att kommunerna har ett särskilt ansvar:

- Dialog och attitydpåverkan - genom myndighetsroll och Agenda 21
- Marknadsaktör – genom miljökrav i vår upphandling
- Samhällsbyggande – genom fysisk planering och byggande

Ytterligare en viktig kommunal roll är som förvaltare av mark och bebyggelse. De åtgärder och uppgifter som är förknippade med denna roll passar dock bättre att fördela på de tre underordnade grupperna 1, 2 resp. 3.

Kommentarer till åtgärdssammanställningen

Koppling till planer och program

I sammanställningen lyfts ett urval av åtgärder fram som vi sett som särskilt angelägna utifrån tillgänglig kunskap, planer och program. Viktiga kunskapsunderlag är bl.a. Vårt framtida Trollhättan – Översiktsplan 2003 samt Energiplan 2003. I sammanställningen finns en rad nyckelåtgärder som behövs för att fylla kunskapsluckor och ge ytterligare underlag för politiska beslut. Förutom översynen av Naturvårdsplanen, som kommer att ge stöd för fortsatta prioriteringar, behövs exempelvis ett samlat grepp kring transportfrågorna, en uppdatering av Kulturmiljöprogrammet, samt en Markstrategi (vad vi långsiktigt vill med vårt markinnehav) och riktlinjer för hur vår mark ska skötas.

Detta "Underlag för prioriteringar" kan med andra ord inte föregripa sådant som ännu ej gjorts utan kommer att preciseras och uppdateras av kommande arbeten. Det är viktigt att även åtgärder och beslut knutna till dessa inarbetas i verksamhetsplanering och budget.

Angelägenhetsgradering

I sammanställningen görs ett försök att gradera åtgärderna efter angelägenhet. Syftet är att om möjligt underlätta övervägandena i det fortsatta arbetet med prioriteringen. Angelägenheten anges i fallande skala med fet stil, normal stil resp. kursiv stil. Från sammanställningen har arbetsgruppen redan tagit bort de åtgärder från "Våra förutsättningar" som gruppen bedömt som mindre angelägna.

I spalten "Verkar för miljömål" redovisas med fet stil de sex miljömål som arbetsgruppen bedömt som särskilt angelägna för Trollhättan (mål 1, 4, 7, 12, 13 och 15 samt Alla). Se avsnitt 2. Angelägna miljömål, s.8.

Åtgärder som rör Staden gäller också Stadens bolag

Åtgärderna handlar om sådant som Staden kan göra för att förbättra miljösituationen. Dessa omfattar också ofta verksamheten i Stadens bolag, där det finns förbättringspotential på flera punkter. Möjliga förbättringar i Stadens verksamheter gäller alltså samtidigt bolagen (där motsvarande verksamhet förekommer t.ex. tjänsteresor och fordon, fastighetsförvaltning och miljöledning).

Arbete med formulering av lokala mål

Tankar kring formulering av lokala miljömål beskrivs på s.8. Om det anses angeläget att utveckla lokala miljömål innebär detta också ett nytt arbete som måste ses som åtgärder för att nå miljömålen och då också redovisas som insatser i resp. grupp.

Argumenten

I arbetet med att sälla fram de mest angelägna åtgärderna har vi arbetat utifrån en rad möjliga argument/skäl att prioritera olika åtgärder. Dessa redovisas med nedanstående nyckelord i bokstavsordning. Ytterligare ett argument är att en åtgärd är viktig för flera miljömål. Vilka framgår av sammanställningen (kolumnen "Verkar för miljömål"). För de flesta av åtgärderna finns många argument. I sammanställningen har vi valt ut det eller de två argument som vi anser starkast för just den åtgärden.

Ansvar	här är Staden nyckelaktör, frågan står och faller i hög grad med vårt agerande
Dialog	här finns goda möjligheter till kontakter och samverkan med allmänheten m. fl. som främjar delaktighet och ett bredare engagemang i miljöarbetet.
Draghjälp	här pågår, eller utlovas, aktivitet på annat håll, möjligheter finns för samverkan eller kanske finansiellt stöd.
Drake	ett stort miljöproblem, en verkligt viktig / stor miljöfråga
Effekt	åtgärden ger stor miljönytta i förhållande till insatsen
Flaggskepp	en fråga vi verkligen kan sticka ut med, där vi har möjlighet att visa upp oss och ligga främst - inte nödvändigtvis sådant vi redan är bra på
Folkhälsa	bidrar även till folkhälsomål
Förebild	här har Staden en särskilt viktig roll som förebild
Inarbetat	en åtgärd/verksamhet som redan pågår eller har pågått tills nyligen, där full effektivitet utan barnsjukdomar bör kunna förväntas
Lagenligt	detta åligger redan Staden enligt lag – arbetsinsatserna kan dock prioriteras högre eller lägre.
Mervärde	har även andra positiva samhällseffekter.
Nyckelåtgärd	strategiskt viktig åtgärd för framtiden och för att underlätta fortsatt arbete.
Reklamvärde	något som kan främja "varumärket Trollhättan", locka fler att bosätta sig här.
Överkomligt	här kan vi med relativt små insatser nå miljöresultat

Grupp 0 - Målövergripande åtgärder

Det finns några centrala uppgifter för vilka Staden har ett särskilt ansvar och som verkar övergripande för alla miljömål. Det gäller i synnerhet dialogen med medborgarna, som sker i en rad situationer och ger möjlighet att påverka värderingar och attityder samt uppgiften att vara en aktiv marknadsaktör i samband med upphandling. Staden har också en viktig roll som förebild i all sin verksamhet. I egenskap av en stor arbetsgivare kan Staden agera för alla miljömål genom miljöinriktad verksamhetsutveckling (fortsatt kvalitetsutveckling och miljöledning). Staden har vidare ansvar för samhällsplaneringen med det kommunala planmonopolet samt myndighetsutövningen i övrigt bl. a. inom miljöområdet. Slutligen kan Staden också vara en god förebild och har stora möjligheter i egenskap av stor markägare (redovisas under grupp 3, Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö).

Alla dessa uppgifter rör verksamheter som redan pågår och som behöver underhållas och i flera fall utvecklas vidare.

		Argument	Verkar för Miljömål
1. DIALOG & INFORMATION (rådgivning och utbildning)			
1.1.	Agenda 21 - samordning	allmän information om miljöfrågor, attitydarbete mm	Ansvar Dialog Alla
1.2.	Miljöundervisning i skolan	utveckla miljöinslaget i undervisningen	Dialog Nyckelåtgärd Alla
1.3.	Tillsyn enligt miljömålen	fortsatt och utvecklad tillsyn	Lagenligt Dialog Alla
1.4.	Bygglövgivning	fortsatt bygglövgivning med utökad hänsyn till miljömålen	Lagenligt Dialog 8, 11, 12, 13, 15
1.5.	Bodialogen	utveckling mot miljömålen bl. a. miljövänligt byggande och kulturmiljö	Dialog Förebild 1, 2, 3, 15
1.6.	Miljöalmanackan	lättillgänglig miljöinformation till alla	Dialog Inarbetat Alla
1.7.	Kunskapens Hus - Innovatum	miljöinriktning i de pedagogiska aktiviteterna	Reklamvärde Dialog Alla
1.8.	"Miljöstjärna Trollhättan"	lokal miljöutmärkelse till handel/näringsliv	Dialog Reklamvärde Alla
2. UPPHANDLING			
2.1.	Kompetenshöjning och utökad samverkan	för samtliga inköpare och upphandlare	Förebild Nyckelåtgärd Alla
2.2.	Ökade miljökrav	av varor och tjänster t.ex. livsmedel, träprodukter, byggnads- och anläggningsarbeten.	Förebild Mervärde Alla

3. VERKSAMHETSUTVECKLING (kvalitets- och miljöledning)				
3.1.	Miljöåtgärder i all verksamhetsutveckling	tydliggöra miljöfrågorna bl.a. höja kompetensen	Förebild Nyckelåtgärd	Alla
3.2.	Miljöövervakning	fortsatt och utvecklad miljöövervakning av miljötillståndet, vatten och luft. Viktigt underlag för uppföljning.	Inarbetat Överkomligt	Alla
3.3.	Miljömålsuppföljning / Miljörevision	strategiskt – inarbetning i befintliga verksamhetsplaner och miljöledningssystem löpande – ajourhållning t.ex. miljöövervakningen, riksdag och länsstyrelse	Nyckelåtgärd Förebild	Alla
3.4.	Miljökonsekvensbeskrivningar	i alla ärenden för politiska beslut	Ansvar Överkomligt	Alla
3.5.	Miljödeklarering av Tomt AB:s fastigheter	fullfölja pågående arbete	Ansvar Inarbetat	15
3.6.	<i>Systematiskt arbetsmiljöarbete</i>	fortsatt arbete med t ex kemikalier, strålning	Ansvar Inarbetat	4, 15
4. SAMHÄLLSPLANERING				
4.1.	Miljöprofilering av den fysiska planeringen	handlingsprogram och utbildning för hur miljöfrågorna kan/ska profileras, bl.a. hantera motsättningar mellan miljömålen	Nyckelåtgärd Mervärde	1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15
4.2.	Regional fysisk planering	utveckla den regionala planeringen till att även omfatta fysiska planeringsfrågor	Drake Nyckelåtgärd	15
4.3.	Detaljplaner och områdesbestämmelser	fortsatt hög omsorg om natur-, kultur- och friluftsvärden, ökade resurser för angelägna planarbeten	Lagenligt Nyckelåtgärd	8, 11, 12, 13, 15
4.4.	Översiktlig planering	fortsatt arbete med bl.a. bättre strategiska miljöbedömningar	Lagenligt Mervärde	1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15
4.5.	Uppföljning av samhällsbyggnadsprojekt	om antagna planer (ÖP, DP) följs och om samhällsbyggnadsinsatserna miljöanpassas vid genomförandet	Ansvar Nyckelåtgärd	1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15
4.6.	Bo i Trollhättan – bostadsförsörjningsprogram	utveckla mål och riktlinjer för miljöanpassning av bostadsbyggandet	Mervärde Dialog	1, 2, 15

Grupp 1 - Effektivare energianvändning och transporter

Denna grupps åtgärder verkar framför allt för att minska utsläppen till luft och följdproblemen som växthuseffekt, övergödning och försurning. Även besläktade problem så som trafikbuller behandlas här. Med andra ord verkar åtgärderna för de lokalt angelägna målen **1**. Begränsad klimatpåverkan, **7**. Ingen övergödning och även delar av **15**. God bebyggd miljö. De verkar också för miljömål 2. Frisk luft och 3. Bara naturlig försurning.

Inom denna grupp har vi i Trollhättan kommit långt inom energiområdet. De omfattande goda resultat som redan nåtts förtjänar en reklamplats och vi kan agera flaggskepp. Samtidigt innebär det att utrymmet för vidare förbättringar har krympt avsevärt och nu krävs betydligt svårare åtgärder för att komma längre. Inom den komplicerade transportfrågan har vi dock, trots många åtgärder bl. a. biogas, inte nått lika långt. För att nå miljömålen måste vi nu fokusera på denna "drake". Framgent kommer det att vara en betydligt svårare utmaning att nå lika goda resultat för klimatmålet som vi nått hittills.

		Argument	Verkar för Miljömål
1. ÖVERGRIPANDE INSATSER			
1.1.	Samlat grepp kring transportfrågor	översyn/uppföljning och genomförande av planer och strategier	Nyckelåtgärd Drake 1, 2, 3, 7, 15
1.2.	Revidering av energiplanen	komplettera med nya åtgärder för perioden 2007-2010	Nyckelåtgärd Flaggskepp 1, 2, 3, 7, 15
1.3.	Åtgärdsplan partiklar	ta fram en åtgärdsplan för att minska partikelhalten i luften	Lagenligt 2
1.4.	"Miljöbilstaden Trollhättan"	utveckla Stadens vision	Flaggskepp Reklamvärde 1, 2, 3, 7, 15
2. INFORMATION & PÅVERKAN (även tillsyn)			
2.1.	Biogasfordon	information & stöd för fler biogasfordon till privatpersoner och företag.	Flaggskepp Dialog 1
2.2.	Förnyelse av mobilitetsinformationen	till allmänhet och näringsliv för att främja miljövänligt resande	Dialog Drake 1, 2, 3, 7, 15
2.3.	Energi	rådgivning, information & stöd internt och externt särskilt om biobränsle	Effekt Dialog 1, 2, 3, 7, 15
2.4.	Förbättrad regional infrastruktur och kollektivtrafik	samarbete med bl.a. Västtrafik och Banverket	Inarbetat Nyckelåtgärd 1, 2, 3, 7, 15
2.5.	Skolbarn	uppmuntra barn att gå och cykla	Överkomligt Folkhälsa 1, 2, 3, 7, 15
2.6.	Miljörelaterade Innovatumpjekt	stödja & tillämpa resultat t.ex. lättvikt, miljödesign	Mervärde Förebild 1, 15
2.7.	Fartygens avgasutsläpp	myndighetssamarbete och information	Drake 2, 3
2.8.	Utsläpp från privat uppvärmning	information & restriktioner för pannor med fast bränsle	Inarbetat Dialog 1, 2, 15

3. SAMHÄLLSBYGGNAD & INFRASTRUKTUR			
3.1. Fjärrvärme	utbyggnad & ökad anslutningsgrad, TEAB	Nyckelåtgärd Förebild	1, 2, 15
3.2. Biogas	fler tankstationer & utökad produktion	Flaggskepp Dialog	1, 15
3.3. Cykelplanen	genomföra cykelplanen	Folkhälsa Ansvar	1, 2, 3, 7, 15
3.4. Trafikbullersanering	ta fram en strategi för trafikbullersanering	Drake Ansvar	15
4. STADENS TRANSPORT & ENERGIÅTGÄRDER (även de kommunala bolagen)			
4.1. Uppvärmning	egna och bolagens fastigheter ska ställas om till uppvärmning med förnybar energi	Förebild Ansvar	1, 15
4.2. Tjänsteresor	följa bestämmelse & tillämpa sparsam körning	Förebild Dialog	1, 2, 3, 7, 15
4.3. Miljöanpassat bränsle i arbetsmaskiner/fordon	syntetiskt diesel och akylatbensin inom tätorten	Inarbetat	1, 4
4.4. Fordon & maskinpark	biogas & miljöprestanda	Förebild Ansvar	1, 2, 3, 7, 15
4.5. Energiredovisning i kommunala bolag	följa upp och redovisa energianvändning	Överkomligt Ansvar	1, 15
4.6. Energieffektivisering - belysning	modernisering av belysning, gator och byggnader	Ansvar Överkomligt	1, 2, 3, 7, 15

Grupp 2 - Giffriga och resurssnåla kretslopp

Denna grupp omfattar åtgärder som verkar för en effektivare resursanvändning och slutna kretslopp. Här hanteras problem kring kemikalier, avlopp & avfall samt materialanvändning, liksom folkhälsorelaterade åtgärder som rör strålning, radon och inomhusmiljö. Med andra ord verkar åtgärderna i denna grupp för de lokalt angelägna målen **4**. Giffrig miljö, **7**. Ingen övergödning (fånga och återanvända näringsämnen istället för att släppa dem till havet), samt delar av **15**. God bebyggd miljö. Den verkar likaså för miljömål 5. Skyddande ozonskikt, 6. Säker strålmiljö samt 9. Grundvatten av god kvalitet.

		Argument	Verkar för Miljömål
1. KEMIKALIER			
1.1.	Ramavtal och alternativ	fasa ut farliga ämnen	Ansvar 4
1.2.	Information om bekämpningsmedel och kemikalier	bl.a. till allmänhet och jordbrukare	Dialog 4
1.3.	Kemikalier i miljöledningssystemet	systematisk bedömning och förteckning	Ansvar 4
			7
2. AVLOPP			
2.1.	Förbättrad reningsprocess	bl.a. förbättrad kvävereduktion vid Arvidstorp	Ansvar 7
2.2.	Enskilda avlopp	utökad tillsyn	Ansvar 7, 8, 9
2.3.	Förbättrat ledningsnät	för mer konc. avloppsvatten	Ansvar 7
2.4.	Renare avloppsvatten	restriktivare i mottagning av miljöskadligt avlopp	Överkomligt 7
3. AVFALL & ÅTERVINNING			
3.1.	Återvinningscentralen	förbättrat öppethållande	Effekt 15
3.2.	Information till företag	utvecklad information	Ansvar Överkomligt 15
3.3.	Avfallsuppföljning	redovisning kommunvis (TRAAB)	Nyckelåtgärd 15
3.4.	Avfallsplan inom TRAAB-regionen	ta fram en avfallsplan (TRAAB)	Ansvar 15
3.5.	Återbruk av näringsämnen och avloppsslam	från avloppsslam till jordbruksmark	Draghjälp Ansvar 13, 15
3.6.	Bioaska	från energibolag och hushåll till skogsmark	Ansvar Dialog 3, 8, 15
3.7.	Källsortering	information och samarbete med fastighetsförvaltarna	Dialog 15
3.8.	Återvinning rivningsavfall	uppbyggnad av en återvinningsmarknad för rivningsavfall	Effekt 15

4. FÖRORENADE OMRÅDEN				
4.1. Förorenade områden	Verka för att fler förorenade områden åtgärdas	Ansvar Mervärde	4, 15	
4.2. Sanera PCB	i alla Stadens och bolagens fastigheter	Lagenligt	4, 15	
4.3. <i>Gamla deponier</i>	riskbedömning av gamla deponier samt täckning av Munkebotippen	Ansvar	4	
5. INOMHUSMILJÖ				
5.1. Radonprogram	kartläggning, information samt handlingsprogram	Ansvar Nyckelåtgärd	15	
5.2. Obligatorisk ventilationskontroll	utökad granskning och information	Ansvar Dialog	15	
6. ÖVRIGT				
6.1. Ozonedbrytande ämnen	byta ut kyl/frys och klimatanläggningar i Stadens och bolagens verksamheter samt information om lämpligt omhändertagande till övriga	Ansvar Reklamvärde	5	
6.2. Materialförsörjningsplan	regionalt samarbete	Nyckelåtgärd	15	
6.3. <i>Vattenförsörjningsplan</i>	ta fram skyddsbestämmelser för ytvattentäkten Göta älv	Lagenligt	8	
6.4. <i>Elektromagnetiska fält</i>	bevakning av kunskapsläget	Nyckelåtgärd	6	
6.5. <i>Solarier</i>	Tillsyn	Lagenligt	6	
6.6. <i>Brandvarnare</i>	insamling av brandv. med radioaktiva ämnen	Dialog	6	

Grupp 3 - Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö

Denna grupp omfattar åtgärder som främjar biologiska, kulturhistoriska och skönhets/estetiska värden. De är avgörande för flera lokalt angelägna mål: **12.** Levande skogar, **13.** Ett rikt odlingslandskap och **15.** God bebyggd miljö. Genom en god hushållning, särskilt fler våtmarker och en bättre dagvattenhantering, görs även viktiga insatser för det lokalt angelägna **7.** Ingen övergödning. Gruppen omfattar också vissa specifika insatser för att motverka miljöförstöring och bibehålla värden såsom kalkning som stödjer mål 3. Bara naturlig försurning. Även miljömål 8. Levande sjöar och vattendrag och 11. Myllrande våtmarker, främjas av många åtgärder här. Det gäller också det föreslagna nya nationella 16:e miljömålet "Ett rikt växt och djurliv".

Trollhättans Stad har ett stort ansvar för en god hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö och ett direkt inflytande på det egna markinnehavet. Insatser här har flera positiva "bieffekter". En välvårdad yttre miljö, tillgänglig för alla, och ett tilltalande landskap för rekreation, friskvård och turism främjar "varumärket Trollhättan". Miljöarbetet görs synligare och folkhälsan förbättras, genom att trygghets känslan ökar och vardagsmotionerandet underlättas. Det ökar Trollhättans attraktivitet och ger nuvarande och framtida invånare en källa till stolthet.

För att vidmakthålla och främja de eftersträlvade biologiska och upplevelsemässiga kvalitéerna krävs idag ett aktivt förhållningssätt på nya arenor. Exempelvis är inte landskapets öppna hagmarker och varierade skogar längre självklara sidoeffekter av jord- och skogsbruk utan kräver riktade insatser och nya samarbetsformer för att fortleva. I ett lokalt perspektiv, för att främja Trollhättan som attraktiv bostadsort, är med andra ord åtgärderna i gruppen Hushållning med mark, vatten och byggd miljö möjliga de allra viktigaste.

		Argument	Verkar för Miljömål
1. NATURMILJÖ – generella åtgärder			
1.1.	Naturvårdsplan	pågående översyn med en bedömning av mest angelägna naturvårdsåtgärder utifrån miljömålen	Ansvar Nyckelåtgärd 8, 11, 12, 13, 15
1.2.	Naturvårdande arbetslag	skapa ett mer permanent arbetsmarknads lag för naturvårdsåtgärder	Mervärde, Draghjäl p 8, 11, 12, 13, 15
1.3.	Övervakning, information & rådgivning	om natur- och vattenområden till markägare, allmänhet, Thn Stads verksamheter m.fl.	Dialog 3, 7, 8, 11, 12, 13, 15
1.4.	Fortsatt kalkning	Enligt den regionala planen (Dalens Damm)	Inarbetat 3, 8
1.5.	Inventeringar	av naturtyper och arter, kunskapsunderlag för planering och åtgärder	Nyckelåtgärd 8, 11, 12, 13, 15
1.6.	Samarbete med läns- och skogsvårdsstyrelse	öka andel skyddad skog, främja skötsel av värdefulla ängs- och betesmarker, våtmarksprojekt	Draghjäl p Mervärde 7, 12, 13, 15
1.7.	Stärka lokal jordbruksnäring	näringslivsarbete för att kunna behålla jordbruksföretagen	Dialog, Mervärde 13
1.8.	Naturstig ar och vandrings/cykelleder	informationsmaterial om naturområden med lämpliga vandrings- och cykelleder för utflykter samt utbyggnad av leder	Reklamvärde Folkhälsa 8, 11, 12, 13, 15
1.9.	Lokal informationsinsats för nyanläggning av våtmarker	informationsmaterial med bl.a. referenser till lokalt anlagda objekt	Dialog Inarbetat 7, 11, 13

1.10.	<i>Lokalt miljöstöd</i>	kompletterande stöd för naturbetesmarker	Dialog Mervärde	7, 13, 15
1.11.	<i>Tappningsrättigheter</i>	anpassning till friluftslivet och de biologiska värdena (Teab)	Ansvar Förebild	8
1.12.	<i>Hästen som landskapsvårdare</i>	ta fram ett lokalt informationsmaterial	Dialog Draghjälp	13
1.13.	<i>Bevarande och skötsel av småbiotoper</i>	utbildning för markägare och förvaltningar i Thn Stad	Dialog Draghjälp	13, 15
1.14.	<i>Vårviks gård</i>	medverka i genbevarande program för lantraser	Draghjälp Mervärde	13
1.15.	<i>Försurningsstatus i små sjöar och vattendrag</i>	förbättrad kunskap om försurningssituationen i kommunens små sjöar och vattendrag	Ansvar Nyckelåtgärd	3, 8
2. NATURMILJÖ –särskilt skyddsvärda områden				
2.1.	Naturresevat	för ytterligare tätortsnära natur- och friluftsområden	Reklamvärde Folkhälsa	8, 12, 15
2.2.	Skötsel av skyddade och/eller områden med höga natur- och friluftsvärden	fortsatt/förstärkt vård av Åkersström, Slättbergen, Fall- och slussområdet, Ryrbäcken, utveckling av Slätthult	Ansvar Reklamvärde	8, 12, 13, 15
2.3.	Strategi för naturbetesmarker	för att säkerställa hävd och skötsel av de mest värdefulla naturbetesmarkerna	Dialog Draghjälp	13, 15
2.4.	Biotopskydd / naturvårdsavtal	för värdefulla skogsområden på Stadens mark	Förebild Överkomligt	12
2.5.	Hullsjön	ytterligare åtgärder i samarbete med länsstyrelsen som EU-projekt	Inarbetat Reklamvärde	7, 13
3. STADENS MARKINNEHAV				
3.1.	Markstrategi	tydliggöra syfte och utvecklingsinriktning för stadens markinnehav	Ansvar Nyckelåtgärd	12, 13, 15
3.2.	Riktlinjer för skötsel och vård	ambitionsnivån för miljön i stadens egen förvaltning och arrendeavtal.	Ansvar Förebild	12, 13, 15
3.3.	Skötsel och vård	av små men värdefulla naturmarker t.ex. Håjums ekbacke och fortsatt anpassat skogsbruk	Ansvar Förebild	3, 7, 11, 12, 13, 15
3.4.	<i>Regional strategi om skydd av värdefull skogsmark</i>	följa upp vad den innebär för Thn Stads mark	Nyckelåtgärd Överkomligt	12
3.5.	<i>Nationell strategi om småbiotoper</i>	följa upp vad den innebär för Tnh Stads mark	Nyckelåtgärd Överkomligt	13, 15
3.6.	<i>Kulturlämningar i skog</i>	inventering och dokumentering av ev. kulturlämningar på Stadens skogsmark	Ansvar Nyckelåtgärd	12
4. TÄTORTERNAS GRÖNOMRÅDEN				
4.1.	Handlingsprogram	för utveckling av naturområden inkl. parker i våra tätorter	Ansvar Folkhälsa	12, 13, 15
4.2.	Skötsel och vård	förbättrad skötsel av naturområden och parker	Ansvar Folkhälsa	12, 13, 15
4.3.	<i>Bullernivån</i>	inventering av ljudnivån i naturområdena och parkerna	Ansvar Folkhälsa	15
4.4.	<i>Samarbete med fastighetsförvaltare</i>	för förbättringar i närmiljön, gårdar m.m.	Dialog Folkhälsa	15

5.	SAMHÄLLSBYGGNAD	(se även Grupp 0, Målövergripande åtgärder - Samhällsplanering)		
5.1.	Dagvattenpolicy	för att nå en långsiktigt hållbar hantering av dagvattnet	Ansvar Nyckelåtgärd	7, 8, 9, 15
5.2.	Orts- & landskapsanalyser	i översiktsplanarbetet för småtätorterna, samordnas med kulturmiljöprogrammet	Ansvar Draghjälp	12, 13, 15
5.3.	Strandskyddsöversyn	se över och prioritera strandskyddet genom översyn av översiktsplanen.	Reklamvärde	8, 15
5.4.	Hårdgjorda ytor	praktiska försök för att minska deras andel t.ex. vid nyexploatering och refuger	Förebild Överkomligt	7, 8, 9, 15
6.	KULTURMILJÖ			
6.1.	Kulturmiljöprogram	aktualisering inkl. uppdateringar av inventeringar i och utanför tätorter samt handlingsprogram för bevarande	Ansvar Nyckelåtgärd	12, 13, 15
6.2.	Kommunantikvarie	för att tillgodose behov av egen kulturmiljökompetens	Ansvar Dialog	15
6.3.	Information och rådgivning	om kulturhistoriska och estetiska värden	Dialog Inarbetat	15
6.4.	Skyddsbestämmelser	detaljplaner, områdesbest., byggnadsminnen för bevarande av områden och objekt	Ansvar Dialog	15
6.5.	Handlingslinjer för offentlig miljö	utformning av gator, torg och parker samt förnyelse av levande industrimiljöer	Ansvar Reklamvärde	15
6.6.	Centrumarbetet	samarbete med övriga aktörer för en attraktiv stadskärna	Dialog Inarbetat	1, 2, 3, 7, 15